

ADALÉK A MAGYAR KÉPVISELŐHÁZ SZOCIOLÓGIÁJÁHOZ (1887—1931).

A magyar képviselőház utolsó közel ötven éve igen fontos része a magyar történelemnek. Mennyi politikai elv, párt és pártprogram színezte e korszakban különböző színekkel a magyar politikai élet egészét. Miben gyökereztek ez elvek, pártok és programok — erre keresünk itt feleletet.

1. A politikai elvek.

Előrebocsátjuk, hogy a vizsgálódás során 1918-ig bezárólag területileg mindig csak Magyarországról (Erdélyt beleértve) szólunk, Horvát-Szlavonország nélkül, mivel ez utóbbinak 1918-ig Zágárában saját horvát-nyelvű parlamentje volt; 1918 után pedig csak a mai országról van szó.

A politikai elvek szinképét már az 1861 óta a képviselőházban képviselt pártok elnevezése is elének tárja. A hetven esztendő képét áttekintve, úgy látszik, hogy három időszakot jelölhetünk meg a politikai elvek tekintetében: 1. 1861—1884-ig minden párt politikai alapelve közjogi volt; ezt az időszakot még az is jellemzi, hogy mindössze három-négy párt állt egymással szemben a politikai élet színpadán. 2. 1884—1918-ig terjedő időben jelennek meg a többi, részben még közjogi színezetű pártok mellett, a világnézeti alapú és elvű pártok. A pártok száma a parlamentben egyre inkább megnő s a kilencet is eléri, ami már az elaprózódás és szétforgácsolódás jele. 3. 1920—1931-ig a hangsúlyozottan nemzeti elnevezésű és irányú pártok domináló többségének megjelenése a jellemző. Ehhez járul a pártok számának további emelkedése. Tizenegy párt is bejutott a parlamentbe a második nemzetgyűlésen.

Mindhárom időszakban azt találjuk, hogy erős kormánypárt alakult ki valamely erős politikai egyéniség körül csoportosulva, amely párttal szemben több-kevesebb más párt állott semleges, vagy ellenzéki érzülettel. (A tanulmányban kormánypártnak csak e párt szorosán vett tényleges tagjainak együttesét tekintettük.) A kormánypártok megalakulása arról tanúskodik, hogy Magyarországon eddig azok csak pártok fúziója, parlamenti tagok átlépése, a parlament már régebbi tagjainak jelentékeny bekapcsolódása és valamely erős politikai egyéniség körüli csoportosulás útján jöttek létre. Egészen új párt, egészen új vezetőkkel és tagokkal, az

elmúlt hetven év alatt soha nem ért el átütő eredményt. A pártonkívüliek csoportjának megduzzadása, vagy változása a politikai erők átcsoportosulásának a jele volt.

Nagyon tanulságos a politikai elveknek a választókerületek földrajzi elhelyezkedésében megnyilvánuló állandósulása vagy eltolódása, aminek vázolására azonban most nincs módunk, mivel még a vázlatos kép is részletesebb taglalást igényelne.

A politikai elvek eltolódása, illetőleg módosulása megfigyelhető a ciklusok tartama alatt meghozott törvények valamely csoportjának kidomborodásán is. Így a jelzett első időszakban (1861—1884) 871 törvényt hozott a parlament, melyek közül főleg az ipar, kereskedelem és a hitel szabályozása, a nemzetközi intézményekkel (posta, vasút, távíró stb.) való kapcsolat szervezése, a közjogi szabályozás, valamint a jogkodifikáció szerepel aránylag a legtöbb törvénnyel. A pénzügyi (államháztartási) törvényeket ezen felsorolásba nem vettük fel, mert azok ciklusonként mindig a hozott törvények 13—43-8%-át képezik, bár ezeknek számából mindig kiolvasható a gazdasági helyzet kedvező vagy válságos állapota. Ugyanígy nem vettük ide az adminisztratív (resszorttárca) törvényeket sem; ezek száma ciklusonként a hozott összes törvények 11-5—56-5%-a között változott. A második időszakban (1885—1918) 1206 törvényt hoztak. Ebben az államközi szerződések domborodtak ki különösebb mértékben. Az ipar, kereskedelem és a hiteléletre vonatkozó törvények még mindig felülmúlták számszerűleg az agrárvonatkozású törvényeket; a közjogi csoport is szerepel, de már jelentékenyen kevesebb számban. A harmadik időszakban (1920—1931) a meghozott 479 törvény közül az agrár vonatkozásúak domborodtak ki és lépték túl az ipar, kereskedelem és hiteléletre vonatkozók számát; igen jelentékenyen felduzzadt a szociálpolitikai törvények száma, valamint megnőtt a közjogi, a jogkodifikáció, az államközi életre vonatkozó törvények száma is.¹

A politikai elvek színeképe még azt a jellemző jelenséget is elénk tárja, hogy a világháború előtti pártok közül csak az erősen világnézeti megalapozottságúak (keresztény-, demokrata-, szociáldemokrata pártok) mentették át magukat pártjuk eredeti struktúrájával és formájával. A többi pártok majdnem mind eltűntek, a nemzeti gondolatra építő pártok pedig új formában hatalmasan megerősödtek.

2. Társadalom és párt.

A magyar országgyűlési almanachok életrajzi adatai szerint a parlamentben szerepelt képviselők tíz hivatási csoportba tartoztak. Így alakult ki vizsgáldásunkban az alapul vett következő tíz hivatási csoport: 1. Me-

¹ A részletes, bár igen szemléltető felsorolásra itt nem térhetünk ki.

gyei funkcionáriusok (szolgabírótól alispánig), 2. állami funkcionáriusok (a tanárokat kivéve, kiket máshová soroltunk, amint azt később megindokoljuk), 3. városi funkcionáriusok, 4. ügyvédek, 5. földbirtokosok (nagy-, közép- és kisbirtokosok), 6. egyházi férfiak, 7. orvosok, gyógyszerészek, szolgálatonkívüli katonatisztek; 8. az ipar, kereskedelem és hitelélet reprezentánsai; 9. írók, szerkesztők, művészek, tanárok, tudósok; 10. magánzók, munkások, magántisztviselők.

Annak megállapíthatása végett, hogy a társadalom hivatási csoportjainak mozgása és a képviselők hivatási csoportjainak változása, azaz a társadalom és párt között van-e érzékelhető kapcsolat, szétbontottuk — amennyire lehetséges volt — a hivatalos népszámlálások adatait a jelzett tíz hivatási csoportnak körülbelül megfelelően. Az 1880 és 1920 között megtartott népszámlálások hivatási csoportingadozásai alapján a következő társadalmi hivatási struktúra és az összes parlamenti képviselők hivatási csoportjainak ingadozásai alapján *(csak 1887-től kezdve álltak adatok rendelkezésre)* a következő hivatási struktúra alakul ki.¹

A két struktúra és lépcsőzet nyers egybevetése azt mutatja, hogy a társadalom és a párt fentebb jelzett értelmű kapcsolata a lehető leglazább, sőt majdnem — látszatra talán — még ellentétesnek is tűnik fel. A számszerűség az egymásmellé állításkor tehát nem ad a kettő kapcsolatára nézve semmiféle közelebbi megnyugtató szociológiai magyarázatot. A két eredmény szembeállítása csak azt igazolja, hogy a földbirtokosság az agrár Magyarországon mindig eredményes képviselőhöz jutott, hogy továbbá az intelligencia mindig preponderáns szerepet játszott, hogy valamint a társadalmi-kapillárisán szabadabb hivatások (ügyvéd, pap, szerkesztő, író, művész, tudós, orvos, gyógyszerész) feltűnő nagy számban érvényesültek a társadalmi-kapillárisán zártabb hivatási csoportok (megyei, állami funkcionáriusok, földbirtokosok) mellett, s hogy végül a mezőgazdasági, házi és ipari munkásság képviselője aránylag igen alacsony volt. Ezek a tények azonban csak megállapítások, melyek még magyarázatra szorulnak.

Kis részben magyarázattal szolgálhatnak a politikai elvről eddig mondottak olyan értelemben, hogy a földmunkásság képviselőetének hiánya sokáig a politikai elv kiforratlanságának, az általános műveltség minimális átlaga hiányának és a szervezkedés hiányosságának is volt a következménye. Az ipari munkásság szervezete pedig egészen 1920-ig nyíltan szembehelyezkedett a nemzet egyetemes érdekével és így a nemzeti társadalom védekezése ezzel a politikai párttal szemben természetes volt.

Azokban ezek a magyarázatok sem kielégítőek. Egy alapvetően fontos tényezőnek közbeiktatását teszik multhatatlanul szükségessé s ez a tényező vizsgálódásunkban: a hivatás léte, hivatási tudattal és hivatási felelősségérzettel.

¹ Lásd a 218—219. lapokon.

A képviselők százalékos megoszlása az egyes fontosabb hivatási csoport-foglalkozási csoportok szerinti százalékos megoszlása

Választás (V), népszámlálás (Nsz) éve		Nagy-, közép- és kis föld- birtokosok		Ügyvédek		¹⁾ Megyei-, ²⁾ Állami-, ³⁾ Városi funkci- onáriusok, ⁴⁾ Köztisztviselők összesen		Egyháziak	
V	Nsz	V	Nsz	V	Nsz	V	Nsz	V	Nsz
1887	1880	31'3	19'6	18'9	0'1	¹⁾ 17'9 ²⁾ 7'8 ³⁾ 0'3 <hr/> 26'0	4) 0'4	3'5	0'2
1892	1890	37'5	19'8	24'2	0'1	¹⁾ 10'4 ²⁾ 6'0 ³⁾ 1'7 <hr/> 18'1	4) 0'4	3'6	0'2
1896		31'7		18'4		¹⁾ 17'9 ²⁾ 10'2 ³⁾ 1'2 <hr/> 29'3		3'6	
1901	1900	34'8	20'7	23'0	0'1	¹⁾ 11'1 ²⁾ 6'3 ³⁾ 3'1 <hr/> 20'5	4) 0'7	4'1	0'3
1905		31'7		26'8		¹⁾ 9'7 ²⁾ 6'3 ³⁾ 2'2 <hr/> 18'2		4'9	
1906		33'7		28'6		¹⁾ 4'8 ²⁾ 4'1 ³⁾ 1'9 <hr/> 10'8		8'0	
1910	1910	36'8	21'1	21'1	0'1	¹⁾ 8'5 ²⁾ 8'2 ³⁾ 1'6 <hr/> 18'3	4) 1'1	3'1	0'3
1920	1920	30'0	15'4	11'2	0'1	¹⁾ 4'3 ²⁾ 9'1 ³⁾ 2'4 <hr/> 15'8	4) 1'7	12'1	0'2
1922		26'9		14'3		¹⁾ 11'0 ²⁾ 9'4 ³⁾ 1'6 <hr/> 22'0		6'1	
1927		26'6		15'1		¹⁾ 9'4 ²⁾ 12'7 ³⁾ 2'0 <hr/> 24'1		6'1	
1931		22'5		17'1		¹⁾ 11'4 ²⁾ 13'5 ³⁾ 1'2 <hr/> 26'1		3'7	

pártok szerint szembe állítva az ország kereső, népességének a megfelelő vallásával a népszámlálási eredmények alapján.

Ipar, kereskedelem, hitelélet. (Vállalkozók)		Írók, szerkesztők, művészek, tudósok és tanárok. *) = tanárok nélkül		Orvosok, gyógyszerészek, szolg. kiv. tisztek. *) = tisztek nélkül		1) Magánzó és nyugdíjas, 2) Magántisztviselő, 3) Föld-, házi-, ipari munkásság		%	
V	Nsz	V	Nsz	V	Nsz	V	Nsz	V	Nsz
5·8	6·6	12·1	*) 0·4	2·4	*) 0·2	—	1) 0·7 2) 0·2 3) 71·6 72·5	100	100
5·8	3·6	9·3	*) 0·4	1·5	*) 0·2	—	1) 1·5 2) 0·1 3) 73·7 75·3	100	100
5·8		9·7		1·5		—		100	
5·8	6·6	9·9	*) 0·6	1·6	*) 0·1	0·3	1) 1·7 2) 1·0 3) 68·2 70·9	100	100
3·9		11·1		2·2		1·2		100	
5·3		10·2		2·2		1·2		100	
6·8	7·6	10·4	*) 0·8	2·4	*) 0·1	1·1	1) 2·5 2) 1·6 3) 64·8 68·9	100	100
7·7	8·5	15·0	*) 1·1	4·8	*) 0·2	3·4	1) 2·7 2) 2·9 3) 67·2 72·8	100	100
7·8		9·0		4·1		9·8		100	
6·9		9·4		6·1		5·7		100	
8·6		9·0		6·1		6·9		100	

3. Képviselőház és hivatás.

«Minden község . . . hivatások . . . szervezete.»¹ Minden hivatás kitermel az egyénben valamilyen attitude-öt, úgyszintén az egyhivatásúak csoportjában is. S ennek folytán a hivatás a parlamentbe képviselői minőségben belépő párttagok egyedei és hivatási csoportjai révén is befolyást gyakorol magára a parlamentre, annak működésére is. Vizsgálataink eredményei azt látszottak igazolni — amint azt most részletesebben vázolni fogjuk —, hogy a társadalmi és a pártstruktúra kapcsolatának megértését, magyarázatát nagyban elősegíti a hivatásnak tényező gyanánt való bekapcsolása, továbbá még azt is bizonyította, hogy a liberális-demokratikus alapirányú képviselői parlament mindenkor — bizonyos mértékig — egyben *hivatási* parlament is.

Feltártuk a magyar képviselőház tagjainak hivatási struktúráját, külön kormánypártra és nem-kormánypártokra (a pártonkívülieket is ide számítva) bontva szét a képviselők tömegeit. A kettéosztást indokolni látszott az a körülmény, hogy a nem-kormánypártok csak a maguk összeségükben fogták össze az összes hivatási csoportokat, s hogy százalékos erősségük a kormánypárttal szemben — amint ezt a következő kimutatás szemlélteti — mindig jelentékeny volt.

A választás éve:	1887	1892	1896	1901	1905	1906
Száz képviselő közül kormánypárti	63·9	57·6	70·2	64·2	38·5	62·0
Nem-kormánypárti ..	36·1	42·4	29·8	35·8	61·5	38·0
A választás éve:	1910	1920	1922	1927	1931	
Száz képviselő közül kormánypárti	61·7	72·5	60·0	69·8	62·0%	
Nem-kormánypárti ..	38·3	27·5	40·0	30·2	38·0	

Az így csoportosított hivatási pártstruktúrák ciklusonként részletezve a következő lépcsőzetes képet adják az összes, tehát a városi választókerületekre is vonatkozólag:²

A meglepő eredmények súlyát és jelentőségét még növeli, hogy bár *három* egymástól lényegesen elütő választójogi törvény alapján megejtett választások eredményét mutatják, *lényegileg* mégis teljesen *azonosak* egymással úgy a kormánypárt, mint a *nem*-kormánypártok sorában. Az első választójogi törvény, az 1874. évi XXXIII. törvénycikk, az 1848. évi V. törvénycikkben lefektetett alapelvek szerint rendezte a választói jogosultságot. Mindenütt nyílt szavazás volt kerületenként s bármely párt

¹ L. 149. 1., *Concha Győző*, Politika, 1. kötet, 2. kiadás, Bp.: Grill, 1907.

² L. 221. lapon.

A választások éve	Földbírók		Ügyvédek		Megyei funkcionáriusok		Irk, szerkesztők, tanácsok, tudósok		Állami funkcionáriusok		Egyházi férfiak		Magánzók, munkások, magántisztviselők		Ipar, kereskedem, hitel		Orvosok, szék, székgyógyászok, katonák		Városi funkcionáriusok		%	
	K	Nk	K	Nk	K	Nk	K	Nk	K	Nk	K	Nk	K	Nk	K	Nk	K	Nk	K	Nk	K	Nk
1887	31'9	30'2	16'7	22'8	19'0	15'4	11'0	14'1	10'3	3'4	2'3	5'4	—	—	6'5	4'7	2'3	3'4	—	0'6	100	100
1892	37'9	37'7	19'7	30'3	14'3	5'2	8'0	10'8	9'2	1'7	0'3	7'4	—	—	7'2	4'0	1'7	1'2	1'7	1'7	100	100
1896	28'6	39'0	17'5	21'1	22'4	6'5	9'3	10'6	13'1	3'3	0'7	10'6	—	—	6'2	4'9	1'1	2'4	1'1	1'6	100	100
1901	36'6	31'8	18'1	31'8	16'2	2'0	10'1	9'5	8'3	2'7	0'8	10'1	—	0'7	6'1	5'4	1'5	2'0	2'3	4'0	100	100
1905	30'2	32'7	20'1	31'2	20'1	3'1	9'5	12'2	11'3	3'1	0'6	7'5	1'2	1'2	3'2	4'3	0'6	3'1	3'2	1'6	100	100
1906	35'2	31'2	32'0	22'9	2'3	8'9	11'3	8'3	2'3	7'0	6'7	10'2	1'2	1'3	5'5	5'1	1'2	3'8	2'3	1'3	100	100
1910	31'3	44'9	21'1	20'9	12'5	1'9	9'8	12'1	11'8	2'5	1'5	6'3	—	2'5	8'6	3'8	1'5	3'8	1'9	1'3	100	100
1920	34'1	19'3	9'3	15'8	4'0	5'2	14'7	15'8	6'7	15'8	13'3	8'8	3'3	3'5	7'3	8'8	5'3	3'5	2'0	3'5	100	100
1922	33'3	17'3	15'0	13'3	15'6	4'1	6'1	13'3	10'9	7'1	4'1	9'2	0'7	23'4	8'8	6'1	4'8	6'1	0'7	3'1	100	100
1927	29'7	18'8	16'4	12'2	12'9	1'4	4'7	16'2	14'0	9'5	3'5	12'2	1'2	13'5	9'4	8'1	6'4	5'4	1'8	2'7	100	100
1931	23'7	20'4	19'8	12'9	15'8	4'3	7'2	11'8	15'1	10'8	1'3	7'5	0'7	17'2	9'2	7'5	5'9	6'5	1'3	1'1	100	100

K = Kormánypárt. Nk = Nem-kormánypártok.

indulhatott egyéni jelölttel. E törvény, melynek alapján nyolcszázezer körül mozgott a jogosultak száma, 1918-ig volt érvényben. A választójog alapja a vagyoni cenzus vagy az értelmiséghez való tartozás volt s csak a férfiak szavazhattak. (A választójog kiterjesztését célozták az 1913: XIV. és az 1918: XVII. t.-cikk is, de ezek nem léptek életbe részben a világháború, részben a bekövetkezett forradalmak miatt.) A második — lényegében egészen más — rendelkezést az 5985/1919. M. E. választójogi miniszteri rendelet (a Friedrich-féle) tartalmazta, mely szerint ugyan megmaradt a kerületenkint való szavazás és jelöltállítás, de már a nők is szavazhattak s a választás mindenütt titkosan folyt le. Ezen rendelet alapján a megcsonkított országban 3,042.000 volt már a választójoggal rendelkezők száma s ennek alapján választották meg az első nemzetgyűlést. A harmadik rendelkezést a 2200/1922. sz. M. E. rendelet foglalta magában, mely megszűkítette a második rendelet engedményeit; kiterjedt a nőkre is s újítás- és kísérletként bevezette Budapesten és környékén az arányos képviselői rendszert a lajstromos szavazással. Budapesten és környékén titkos és kötelező, máshol pedig nyílt és fakultatív volt szavazás. Ugyanezt a rendelkezés tette törvénné az 1925. évi XXVI. t.-c, mely azonban a lajstromos szavazást a titkossággal együtt kiterjesztette az összes városi kerületekre. E rendelet, illetőleg törvény alapján a megcsonkított ország lakosai közül 2,382.000 volt a választói jogosultsággal bírók száma. Az 1914. évi névjegyzék szerint az ország 24 éven felüli lakosságának 15.5%-a, az 1918. szerint 20.9%-a, az 1919-es rendelet szerint 74.6%-a, az 1922-es rendelet és az 1925-ös törvény alapján 58.4%-a volt szavazásra jogosult.

A pártok hivatási struktúrájában az a szembeötlő, hogy a két pártcsoport (kormánypárt és nem-kormánypárt) a felsorolt összes választások után *lényegileg* azonos maradt, még pedig oly kép, hogy úgy a kormánypártban, mint a nem-kormánypártokban mindig a földbirtokosok és az ügyvédek hivatási csoportja volt a legerősebb — a kormánypártban rendszerint nagyobb, a nem-kormánypártokban kisebb a kettő közötti százalékos margója —, holott, amint már említettük, három egymástól eltérő választójogi törvény, illetőleg rendelet alapján jöttek létre s noha pl. 1906-ban az évtizedekig ellenzéki szerepet vitt függetlenségi párt lett kormánypárttá. A csak városi kerületekben pedig úgy a kormánypárton, mint a nem-kormánypártoknál, a jelzett választásokon — alig egynéhány kivétellel — mindig az ügyvédek hivatási csoportja jutott legerősebb képvisellel az első helyre.

Meglepőnek és szembeötlőnek mondtuk ezeket az eredményeket, mert ezek még a tudományos irányú munkákban (pl. legutóbb Kari Braunianak a választójogról írt könyvében) is fellelhető, de különösen a politikai pártagitáció során időnként elhangzó szemrehányásokat («választási visszaélések», «reakció» stb.) látszanak igen nagy mértékben gyengíteni és cáfolni. A számadatok mögött meghúzódó élettények ugyanis

inkább olyas valamire mutatnak rá, amire eddig nem igen figyelt fel eléggé a közfigyelem. S ez a valami a hivatás léte, amely az emberi egyedi és közületi élet számára adottságként jelentkezik olyképp, hogy a hivatás hatása az egyénre és a közületre csak módosítható, de ki nem küszöbölhető. A hivatás is elvezet azon találóan hangzó tétel megértéséhez, mely szerint: «minden kollektívumnak olyan vezetői vannak, amilyeneket megérdemel. És minden nagy szervezet kitermeli magában azt a vezető réteget, mely hozzá illik».¹ A vezetők kiválasztásában a hivatás a politikai pártok keretén belül is érezteti a hatását, különösen azért is, mert a «pártok egyházakhoz, szektákhoz hasonlóan alakulnak . . ., elsődlegesen bizonyos gondolatrendszerekre épülnek fel, a szociális és politikai eseményeket egy bizonyos szempontból látják és a rendelkezésre álló politikai propaganda minden eszközével arra törekednek, hogy rendszerüket embertársaikra rákényszerítsék . . . A párt szempontja iránti megértő érzékenység az egyes ember részéről nagy mértékben ezek társadalmi állásától és egyéni sorsától függ»,² ami, mint azt még látni fogjuk, szoros kapcsolatban áll a hivatással és a politikai érzületekkel, mely utóbbiakra nézve helyes megállapításként hangzik az, hogy «bárminő történeti közösségben, pl. államban élő közösségi érzület (érzületek) szilárdsága, virulenciája és kifejelettsége éppen a legnagyobb államfenntartó hatalom».³

Ezen megállapításokhoz fűzzük hozzá — lényeges kiegészítőként — a hivatás szerepét.

Minden hivatás lelki beállítottságot, attitűd-öt érlel meg és fejleszt ki, egyénileg több-kevesebb hivatási tudattal és felelősségérzettel. Az olyan emberi munka, melyből hiányzik a hivatásnak e két kelléke, a nemzet egyeteme szempontjából értéktelen, vagy egyenesen káros. Ez teszi a hivatást a közület, a nemzet egyetemese érdeke és az egyes ember önérdeke közötti kapocsá, mely motiválja a politikai elv kialakulását, ennek az egyénnel szemben gyakorolt vonzó vagy ellenszenves hatását, a politikai érzület létrejöttét és virulenciáját, valamint a vezetők kiválasztását is. Ebben áll a hivatás különös jelentősége a politikai élet számára s egyben ily módon és úton érezteti a hivatás a hatását a parlamentre is.

A felállított tíz hivatási csoport attitűd-képét talán a következőképp rajzolhatnók meg, anélkül, hogy exaktul, vagy szematikusan akarnánk eljárni.

1. Megyei funkcionáriusok: kötöttség az erős (legtöbbször nemesi) családi tradíciókhoz és hajlandóság a nemzet egyetemének igénylésére.

¹L. 97. 1., *Künkéi, Fritz*, Grundzüge der pol. Charakterkunde, Berlin: Junker & Dünhaupt, 1931-

²L. VI. 1., *Thumwald, R.*, Partei u. Klasse im Lebensprozess der Gesellschaft, Leipzig: Hirschfeld, 1926.

³L. 26. 1., *Behány István*, Politikai lélektan, Bp.: Stúdium, 1932.

2. Állami funkcionáriusok: kötöttség az államiság erős gondolatához és hajlandóság a nemzeti-állami-egész igenlésére.

3. Városi funkcionáriusok: kötöttség a polgárság autonómiájának gondolatához és hajlandóság az egyén érvényesülési jogának hangsúlyozására.

4. Ügyvédek: kötöttség a jog eszméjéhez és hajlandóság a szubjektív jog és a jogi kötelelem hangsúlyozására.

5. Földbirtokosok: kötöttség a földhöz, a szülőhelyhez, hajlandóság a nemzet egészének hangsúlyozására és a tradíció szilárd tiszteletére.

6. Egyházi férfiak: kötöttség a szellemi-lelkiség hangsúlyozásához és hajlandóság az egyes ember és a közület védelmére.

7. Orvosok, gyógyszerészek, szolgálatonkívüli katonák: kötöttség a közület felé tekintő hivatási tudathoz és hajlandóság az egyes ember és a közület kiemelésére.

8. Ipar, kereskedelem és hitel képviselői: kötöttség az anyagi hangsúlyozásához és hajlandóság az egyes ember kiemelésére.

9. írók, szerkesztők, művészek, tudósok, tanárok: kötöttség a szabad szellemi-lelki alkotás hangsúlyozásához és hajlandóság a közület egészének élő egyéniség előtérbe helyezésére. (A tanárokat azért soroztuk inkább ide, mert — hivatásuk szerint nem tartoznak az állami bürokráciához —, hanem egy szellemi értéket termelő hivatási csoportoz.)

10. Magánzók, munkások, magántisztviselők: kötöttség az élet-beállítottságuk quasi egyoldalúságához és hajlandóság az egyes ember igenlésére. (E három kategóriának lényegileg azonos, bár ellentétesen tendált attitűdéje miatt véljük lehetségesnek és indokoltnak ezt az összevonást.)

Ha most a hivatási csoportok ezen attitűde-képére gondolva nézzük a felsorolt választások megosztottan csoportosított eredményeit, megelevenedik előttünk a parlament élete, küzdelme s azt látjuk, hogy ezen attitűde-ök szellemi-lelki- és érdekek-ütközése a politikai élet dinamikájának éltető forrása — még a liberális-demokratikus alapirányú képviseleti parlamentben is. Amint a hivatás szerepe kapcsán már láttuk, a politikai erőkép kialakulásánál hivatási adottságok is előállnak, melyeket teljesen kiküszöbölni sohasem lehet. A politikai erőkép kialakításánál pedig hivatási lehetőségek is állnak rendelkezésre, amelyek azonban soha egészen ki nem meríthetők, éppen az adottságok miatt is. Az adottság és a lehetőség két pólusa között húzódik ugyanis meg az a tér, ahol az államvezetők tevékenykedhetnek, alkothatnak. A hivatási beállítottság adottságával mindig számolni kell, de ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy az egyes hivatások attitűde-jének időlegesen talán a nemzettel szemben jelentkező iránya nemzetneveléssel és a politikai élet ütemének megszabásával is — hosszabb idő lefolyása alatt — áthangolható s egyben a nemzettel párhuzamosan tendált hivatások attitűde-je is erősíthető. A centrifugális attitűde és tendencia centripetálissá válhat is, amint azt a nyugateurópai

egyres országok munkásmozgalmai és a munkásság páfördulási igazolják. De ebben az átállítódásban, az attitűdé tendenciájának módosulásában a prius és a hangsúly a hivatási tudat és felelősségérzet erőteljesebb, plasztikusabb kialakulásában van s csak hozzájárul ehhez az új, változott politikai elv, érzület és állásfoglalás. (Az olasz, német és régebben a szovjet-orosz tények erre mutatnak.) Mert a politikai átállítódás a hivatási belső átállítódás nélkül csak múló konjunktúra — jövendő nélkül. Ha csökken a hivatás ethosza, a tendenciája is centrifugálissá lesz a nemzetben, a közületben. Ezért kell ezt az ethoszt nevelni és állandóan táplálni.

Az ekként meglátott, értelmezett és jellemzett hivatás már tud magyarázatot adni a magyar társadalom és a magyar pártok kapcsolatának mikéntjére és arra nézve is, hogy miért szükségképpen hivatási parlament is minden liberális-demokratikus alapú képviseleti parlament.

A politikai elvek színképe és a pártcsoportok hivatási struktúrájának adatai alapján az 1887-től 1931-ig terjedő korra vázlatosan megállapítható, hogy a társadalmi-kapillárisán inkább szabadabb hivatási csoportok rendszerint inkább «liberális-demokratikus», centrifugális irányt követtek — a nemzet egyeteme szempontjából tekintve, míg a társadalmi-kapillárisán zártabb hivatási csoportok rendszerint inkább «konzervatív», centripetális tendenciájúak voltak. Az ezen szempontból csoportosított adatok a következők:

A tizenegy választáson a *kormánypártban* a megyei-, állami funkcionáriusok és a földbirtokosok százalékosan a következőkép voltak összesen képviselve:

1887	1892	1896	1901	1905	1906	1910	1920	1922	1927	1931
61·2	60·9	63·9	61·1	61·6	39·8	56·0	44·8	59·8	56·6	54·6%

a *nem-kormánypártokban* pedig:

48·9	44·7	49·0	36·5	38·9	47·6	49·3	40·3	28·5	29·7	35·5%.
------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	--------

Ezek az adatok azt mutatják, hogy a kormánypártban a társadalmi-kapillárisán inkább kötött hivatási csoportok voltak eddig túlsúlyban, a nem-kormánypártok csoportjában pedig ezzel szemben a társadalmi-kapillárisán inkább szabadabb hivatási csoportoknak jutott a döntő szó. E tétel érvényességét a kivételnek látszó 1906-os választási eredmény csak erősíti, ha figyelembe vesszük az akkor kormányrajutott függetlenségi pártnak — évtizedes ellenzékisége és felkészülése ellenére — rövid négy év alatt bekövetkezett *belső* összeomlását és már az 1910-es választásokon kapott vereségét, ami arra mutat, hogy a párt hivatási struktúrája nem volt szilárd.

A közölt adatokból kitetsző jelenség a csak városi választókerületek számeredményeiben szintén mutatkozik. Itt azt látjuk, hogy a három választójogi törvény ellenére, a csak városi kerületekben, úgy a kormánypárton, mint a *nem-kormánypártoknál*, majd mindig a társadalmi-kapil-

lárisan szabadabb hivatási csoportok a legerősebbek és ezek foglalják el a hivatási lépcsőzetben az első helyeket.

Mindezek alapján talán elfogadható az a kijelentés, hogy nálunk a földműves- és kisgazda-szervezkedéseknél megvolt ugyan a hivatás ethosza, de hiányzott — nemzetnevelés híjján — az ebből eredő politikai elv eredményes kialakítása; azon szervezkedések pedig, melyek a hivatási ethosszal ellenkező politikai elvre akartak építeni, már eleve az elindulásuk magukban hordták az eredménytelenség csiráit. Viszont a munkásságnak megvolt — az agitációval rákényszerített — politikai elve, de hiányzott a hivatás közületi, nemzeti ethosza. S ugyanakkor talán megérthető és elfogadható, ily indokok és tények alapján, az intelligencia és a földbirtokosok preponderans politikai szerepe is.

A hivatásnak a politikai életre, a parlament életére is gyakorolt hatása miatt mondhatni, hogy minden képviseleti parlament egyben hivatási parlament is, annak ellenére, hogy a hivatási képviselők közjogi aláépítettsége már a múlté. Éppen ezen szerepe és hatása miatt tör elő Nyugaton a hivatás hangsúlyozása s a hivatási parlament kívánalma ma már nem utópia, hanem politikai valóság, bár, mint politikai életforma ez sem lesz, mert ez sem lehet tökéletes, akár csak a kiélt régi formák.

A parlamenti két pártcsoport hivatási adatainak grafikonná formálása azt láttatja meg, hogy az egyes hivatási csoportok az összességgel szemben mindig egyensúlyra törekednek, de ugyanakkor az egyik a másikkal szemben mindig egyidejűleg túlsúlyra is törekszik, ami az élet polaritásának a következménye.

4. Párt és nemzedék.

Figyelemreméltó a képviselőknek a nemzedékek problémája szempontjából történt vizsgálata, az életkor szerinti taglalása is.

Kiindulásul az a tény szolgált, hogy minden ember természeti adottságainál fogva is, élete folyamán három lelki fázison, még pedig: 1. a kiforrás, 2. a kiforrottság és 3. az elfáradás fázisán halad át. Egyik sincs korhoz kötve, de mindegyik egyszer meg van mindenkiben s mindegyik fázisban más a világszemlélet alapszempontja és a cselekvések motívuma. Így az elsőben főleg az elégedetlenségből fakadó újat akarás, a másodikban főleg az alkotás (teremtés, szerzés), a harmadikban főleg a sajátalkotta konzerválása dominál.

Ez a lelki eltolódás, mely állandó folyamat és mindig aktuális jelenség, a politikai élet dinamikájának a *mikéntjére nézve* játszik döntő szerepet. De ezenkívül a vezetők kiválasztódását, a pártszukkreszcenciát és a pártideológiát is közelről érinti s egyben némi fényt vet a nemzedékek problémájának lényegére is.

A képviselők életkor-adatainak összeállításánál során — váratlanul — a generációs hullámmozgás grafikonját kaptuk meg.

Az összes választókerületek eredményeit tekintve a parlament tagjainak választási ciklusonként részletezett korcsoportjai százalékban a következők voltak:

	1887	1892	1896	1901	1905	1906	1910	1920	1922	1927	1931
40 éven aluli ...	36·6	30·0	29·1	28·6	27·1	36·1	28·1	34·8	29·4	12·2	9·8
41—60 éves...	49·1	56·9	56·9	55·7	57·9	53·2	56·7	58·0	62·4	77·6	78·0
61 éven felüli ..	14·3	13·1	14·0	15·7	15·0	10·7	15·2	7·2	8·2	10·2	12·2

A kormánypártoknál:

40 éven aluli ...	38·6	32·0	30·0	28·3	17·6	35·0	24·0	38·7	29·3	11·1	7·9
41—60 éves...	45·9	52·5	55·5	55·5	61·0	52·0	59·0	54·6	63·9	78·9	78·9
61 éven felüli ..	15·5	15·5	14·5	16·2	21·4	13·0	17·0	6·7	6·8	10·0	13·2

A nem-kormánypártoknál:

40 éven aluli ...	33·0	27·0	27·0	29·0	33·0	38·0	35·0	24·6	29·6	14·9	12·9
41—60 éves...	55·0	63·0	60·0	56·0	56·0	55·0	52·0	66·7	60·2	74·3	76·3
61 éven felüli ..	12·0	10·0	13·0	15·0	11·0	7·0	13·0	8·7	10·2	10·8	10·8

A három számsor megeleveníti a pártok életének hullámmozgását. 1887-től 1901-ig a kormánypárt vette fel az országos százalékszámánál nagyobb mértékben a fiatalabb csatlakozókat, 1901-ben és 1905-ben pedig már a nem-kormánypártok. 1906-ban a kormányra jutott függetlenségi párt már csak az országos százalék alatt, míg a vele szemben álló nem-kormánypártok jóval nagyobb számban kapcsolták be a párt életébe a friss politikai elemeket, de ugyanez történt még nagyobb mértékben 1910-ben is, az új kormánypárt megalakításakor. 1920-ban a kormánypárt (koalíciós) döntő fölénye az új elemek igen erős maga mellé sorakozásában is megnyilvánult. 1922 óta erősebb a nem-kormánypártok felfrissülése, a kormánypárt megmerevedése (7.9% az első korcsoportból) pedig eddig még nem látott mélypontra jutott.

A magyarországi pártok történetének áttekintése szembeötlő időbeli azonosságot mutat az új pártalakulás és a most jelzett új csatlakozások időpontja között. Tagadhatatlan, hogy az 1905-ös választási eredmény megsemmisítését a nem-kormánypártokhoz történt nagyobb mérvű új felsorakozás is elősegítette s az 1906-os és 1910-es eredményt is mindkét szer a nem-kormánypárti oldalon bekövetkezett jelentékeny friss csatlakozás is előmozdította. Ebből pedig az világlik ki, hogy valahányszor eddig új pártcsoporthozulás készülődött vagy jött létre, mindig nagyok voltak a lehetőségek az első korcsoport aktívabb és nagyobb számú bekapcsolódására és ennek a bekapcsolódásnak a mértéke nagyban befolyásolta az eseményeket és eredményeket, ami talán csak természetes, mert ez a politikai réteg a pártalakításba erősebb mérvben igyekezett érvényre jutatni és bevinni újatalkaró elhatározottságát.

Úgy csak a kormánypárt, mint csak a nem-kormánypártok generációs hullámmozgását külön-külön szemügyre véve azt láthatni, hogy a parlamentbe bekapcsolódók nagyrészen hosszabb ideig megtartják helyüket és

ezzel természetszerűleg részben elzárják a friss elemek nagyobb mérvű bekapcsolódásának ciklusonként való bekövetkezését. Ennek a jelenségnek — amint az almanachok adatainak áttekintésekor feltűnt — oka, hogy a parlamentbe még be nem került elemek nincsenek a politikai élet atmoszférájához szokva s nem ismerik annak gyakorlatát úgy, mint azok, akik ezt már elsajátíthatták. S egyébként is, akik a politikai élet nagy feszültsége mellett választódnak ki és kerülnek be a parlamentbe, nagyrészt már oly határozott egyéniségek, kik helyüket néhány cikluson keresztül is képesek megtartani. A megmaradást, a generációs hullám apadását nagyban elősegíti, ha a vezető erős és markáns politikai egyéniség, ki köré csoportosul időnkint a győzelmes párt, megmarad a helyén és megtartja pártját. Amint azonban egy valamely nagy presztízserővel bíró politikai vezető egyéniség elhagyja helyét, vagy ha ilyen elvonul a politikai küzdőtérrel és új tűnik fel, adódik a lehetősége annak, hogy — a parlament régebbi tagjainak számottevő csatlakozása mellett is — a létrejövő új pártalakulással az új és a fiatal elemek nagyobb számban kerülhessenek a parlamentbe.

A pártszukkeszcencia megvalósulásának mikéntjét s a generációs csatlakozás és a pártideológia kapcsolatát így világítják meg a felsorolt adatok — a magyar parlamentre és időben 1931-ig terjedő érvénnyel. Angliában, ahol nagyjában korunkig fennmaradt a két kormányképes párt rendszere, nem domborodik ki ennyire plasztikusan a generációs csatlakozás ténye, bár az angol parlament is már hajlik ebbe az irányba.

De utal e vázolt jelenség még arra is, hogy a vezetők kiválasztódása is érinti a nemzedékek problémáját. A politikai vezető egyéniség új helyre állásakor, megjelenésekor részben új vezérkart és részben új követőket is sorakoztat maga mögé.

A parlamenti tagok generációs helycseréjének ütemét a vezető politikai és a határozott, erős parlamenti egyéniségek be- és kikapcsolódásának a mikéntje és mikorja határozza meg. Amelyik pártban, úgy láttuk az adatok alapján eddig, inkább adva van az új bekapcsolódás lehetősége, annak — feltéve, hogy a párt hivatási struktúrája az előbb mondottak értelmében megfelelő — a legtöbb «chance»-a van az átütőerőre, eredményre és érvényesülésre. A generációs hullámvásárlás üteme a magyar parlamentben, 1887—1931-ig, mindig körülbelül tizenöt éves időszakot fogott át a hullámhegytől a hullámhegyig s a (nem közölt) grafikon szerint most kellene az újabb számottevőbb bekapcsolódásnak bekövetkeznie, különösen, miután az 1931-ben elért mélypont még soha nem látott s már szinte abnormális mélységet ért el.

5. Hivatás és politikai élet.

Választ kerestünk arra, hogy miben gyökerezik a politikai elv, párt és pártprogram? Azt találtuk a beszédes számok mögött meghúzódó léteények alapján, hogy e jelenségek a maguk létezését és erejét a tár-

sadalom, valamint a pártok hivatási struktúrájából és a hivatási csoportok lépcsőzetes elhelyezkedésének nyomatékából, továbbá a generációs hullámmozgás üteméből eredeztetik és haj szálgyökereik ide nyúlnak le.

Láttuk, hogy a hivatásnak és az életkornak, más tényezők mellett is, az eddig nekik tulajdonítottnál jelentékenyen nagyobb szerepük volt. Láttuk, hogy átütő erőhöz mindig csak azok a pártok jutottak, melyek hivatási struktúrájukban is számoltak az ország, a nemzet jellegével. Például a nem-agrár elemek által megindított agrárszervezkedések csődöt mondtak, amint azt a helyszűke miatt nem közölt részletezések teljes világossággal elének tárják. A hivatási pártstruktúra és a pártprogramm között — minden pártnál — teljes korrespondenciának kell fennállania (pl. a magyarországi szociáldemokrata pártot ma már *nem* a munkásság vezeti, hanem intellektualizálódott és elbürokratizálódott párttitkárok, szerkesztők, pártvállalati igazgatók, kiknek hivatási beállítottsága megváltozott s ezzel együtt meg kellett változni a szemléletük szempontjainak is, amit a párt számos belső válsága is igazolni látszik).

A hivatás sorsa a nemzet ügye és a nemzetnevelés fontos feladata. A hivatás sorsa azonban a politikai ideológia sorsa is. (Példa rá különösen Olasz- és Németország.) Ha a kettő sorsa között nem állana fenn összefüggés, érthetetlen lenne, miért változott meg a magyar pártok ideológiája 1861-től máig, hiszen a pártok hivatási struktúrája lényegileg azonos maradt. A hivatás tudata és felelősségérzete, továbbá a hivatás társadalmi tartalma és értékeltése szenvedett módosulást a bekövetkezett és közösen elviselt hivatási sors behatása folytán (pl. a földbirtokok cserélődése, a társadalmi értékeltés kedvező vagy hátrányos változása, a rövidebb-huzamosabb agrár- és ipari válságok, a világháború, a forradalmak, a lélekválságok, az új országhatárok hatása stb.). S ezzel összefüggésben hajoltak a hivatási attitűdök a nemzet felé vagy attól el, aszerint, hogy a hivatás tudata és felelősségérzete nyomán fakadó ethosz hogyan egyenlítette ki az egyes emberben és a hivatási csoportokban az egyes önérdékét a közület, a nemzet egyetemes érdekével.

A hivatás és az életkor igen jelentős tényező a politikai érzületek létrejöttében, a politikai elvek kialakulásában is. A hivatási sors oly pártideológiát keres magának, melyet sorsának megfelelőnek érez és tud, s melynek beállítottsága számára a leginkább vonzó és megfelelőnek látszik.

Így kapcsolódik a hivatások szociológiája a nemzet, az állam ma legvitalisabb életütemébe, de ugyanakkor a vizsgálat elér az elméleti és gyakorlati politika határterületéhez is.

A nyert eredmények a magyar államkormányzás utolsó ötven esztendejének sok kormányzati tényét teszik megérthetővé, ha nem is mindjárt mindenben indokoltá. De a vizsgálódás után világosan áll előttünk, hogy minden állam csak akkor és addig életképes, ameddig elegendő, azaz

többségében centripetális hivatási csoporttendenciákkal rendelkezik, mert a centrifugális tendenciák túlsúlya esetén kevés államvezető autokratára szorul, ha élete belső egyensúlyát valamennyire is biztosítani akarja. Európa közelmúlt történelme elég példával szolgál erre nézve is.

De ebből az is következik, hogy minden képviseleti parlamentnek egyben hivatási parlamentnek is kell lennie, azaz a parlament tagjaiban is kell hivatási tudatnak és felelősségérzetnek élnie, mert enélkül gyökértelenné válnak a nemzettel szemben, s mert a hivatási tudat és felelősségérzet nélküli ember centrifugális értékű a nemzetre nézve. S ezért végzetes az oly parlament, melyben a képviselők hivatása nem más, mint csak a politika, mert akkor hiányzik a hivatás nemzeti ethosza, mert akkor ott a nemzet egészével kapcsolt hivatási érdek szolgálatának köz- és magán-célja helyébe csak a magánérdek öncélja lép, ami a nemzet egyetemes érdekére katasztrofális hatású lehet.

Mindezekon felül minden nemzetnek van még egy sajátos adottsága, melyre a geopolitikai helyzet is nagy befolyást gyakorol. (A választókerületek földrajzi és geopolitikai elhelyezkedése és a választási eredmények lebegnek a szemünk előtt.) Az elmúlt ötven év parlamenti életének mozgalmait felidézve, csak helyeselhetők *A. Lawrence Lowell* meglátásai és felismerései, ki szerint: Magyarországnak — Angliához hasonlóan — nincs írott alkotmánya s így nagyobb mértékben szorul arra, hogy a nemzeti tradícióra támaszkodjék. Az ország földrajzi (geopolitikai) helyzete is olyan, hogy a nemzet létérdekére nézve minden nap életveszélyt hozhat, ami az egy-párt rendszernek is oka és magyarázója.¹ Ennek alapján az állam életigenlésének is határozottabbnak és a nemzeti tradíció által erősebben befolyásoltnak kell lennie, ami természetesen a hétköznapok relativitásában gyakorlatilag nem mindig éri el az abszolútumot, aminek elérése azonban a világon sehol sem következik be, egyszerűen azért, mert emberek vagyunk és ezt a földön nem is érhetjük el soha, hanem csak feléje törekedhetünk. S ebben a politikai élet-arénában megnyilvánuló törekvésben a hivatás a legszilárdabb alap s a generációs fázis-állapot a lendítő vagy fékező erő.

A magyar képviselőház szociológiájának e néhány adalékával akarunk szolgálni az államtanak, vele a politikai lélektanak, de a közjog-szociológiának és alkotmányjogi politikának, valamint a magyar történetnek is. A magyar képviselőház közelmúlt félszázada a csak töredékében bemutatott számokban igen eleven képet tár elénk, melyet még lehetne jobban részletezni, és ezt a múltat mondja el nekünk, a ma embereinek, de talán a magyar jövőnek is.

Rudai Rezső.

¹ L. 160. 1., Vol. 2., Governments and parties in Continental Europe, London: Longmann, Green & Co, 1896.